

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם משה נח, תל-אביב
תאריך: 18.1.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר נח, אני מבקש שתספר קודם על החיים שלך בדמשק. מה עשתה המשפחה, ממה התקיימתם, באיזה מקום גרתי. לאט לאט [נמשך] לגבי הלימודים שלך, איפה התחנכתי. בענין הזה. באיזו שנה נולדת?

משה נח: אני נולדתי בשנת 36'. אבי נפטר שנה אחרי שנולדתי.

ש: מה אבא עשה? מה המשפחה עשתה?

ת: לאבי ולשני אחיו היתה מאפיה בסוריה. מזה הם התפרנסו.

ש: ככה המשפחה התקיימה בכבוד אני מבין.

ת: נכון. ככה המשפחה התקיימה.

ש: המאפיה היתה בתוך הרובע היהודי?

ת: כן. קרוב לרובע היהודי. האמת שאני לא זוכר מהמאפיה שום דבר.

ש: כי אבא נפטר.

ת: כי אבא נפטר, וחוצץ מזה, כשהתחלתי כבר לגדול קצת, עזבנו את סוריה ובאנו לארץ. ככה שלא יצא לי כל כך להכיר את המאפיה ...

ש: איפה למדת? אני מבין שגדלת, היית אולי בגן?

ת: הייתי, אני גדלתי שם, למדתי איזה שנה, שנתיים בבית הספר אליאנס. אחרי הצהריים היינו לומדים בכותאב, תלמוד תורה. זהו בערך. המצב היה קשה מאוד ולאמא לא היה מי שיעזור. היו לי שני אחים שהיו כבר פה בארץ. רק אני ואמא שהיינו ... גרנו בסוריה.

ש: זאת אומרת הייתם שלושה אחים ואמא. האחים שלך

ת: עלו לארץ כבר.

ש: באיזה גיל?

ת: אחד היה יותר גדול ממני בשמונה שנים, והשני בארבע שנים.

ש: מה הם עשו בארץ? לאן הם הלכו?

ת: אחד היה בצבא הבריטי. הוא היה בביירות. עצמאי. זאת אומרת הוא לא עלה עם עליית הנוער או משהו כזה.

ש: הוא עלה לבד?

ת: לבד. עם חברים. הוא עבר גם ...

ש: מתי הוא עלה?

ת: אני באמת לא זוכר. הייתי ילד קטן ואני לא יודע מתי הוא עלה. אבל אני זוכר שהוא היה בארץ פה.

ש: הוא עלה לפני מלחמת העולם השנייה או אחרי?

ת: יכול להיות שלפני. כשהצבא הבריטי היה פה, או שבמלחמה או שלפני. אני באמת לא זוכר.

ש: הוא הגיע לתל-אביב?

ת: לא, הוא הגיע לחיפה.

ש: למה לחיפה דוקא?

ת: ... החברים שלו שעלו לארץ גרו בחיפה, אז גם הוא גר בחיפה. אני חושב שהוא עבד בצבא הבריטי.

ש: אולי במחנות של הצבא הבריטי?

ת: כן, במחנות. זאת אומרת בתור פועל, לא בתור ... או משהו. בתור פועל. זה מה שהוא היה ...

ש: מה השם של האח הגדול?

ת: שלמה.

ש: והקטן?

ת: רחמים.

ש: מה הוא עשה? הוא עלה בנפרד?

ת: הוא עלה בנפרד אחרי זה עם עליית הנוער. הוא היה כבר, הוא עלה כמוני, אז הם היו בשפייה או בשפיים, אני לא זוכר ... או שבשפיים. לא זוכר באיזה קיבוץ הם היו. שם הם היו עם עליית הנוער. שם הם גדלו, לא יודע כמה שנים הם היו שם. אני רק זוכר שבזמן מלחמת השחרור, שכבר עליתי לארץ, אני עליתי ב-44', אז כשאני עליתי לארץ הוא היה חייל במלחמת השחרור. שני האחים שלי היו חיילים. אני זוכר שהיו באים לבקר אותי במדים של הפלמ"ח. זה מה שאני זוכר מהם שהם היו אז ... אני רק זוכר שהוא עזב את הקיבוץ

ש: באיזה קיבוץ הוא היה?

ת: בשפיים.

ש: אתה מתכוון לשפייה. אם זה במסגרת עליית הנוער אז ...

ת: אז זה בשפייה אולי. הוא עזב את הקיבוץ ... כנראה כי אמא עלתה ארצה אחר כך, והם חיו ביחד, הוא ואמא שלי. כנראה שאחי הגדול ... התחתן אז. שלמה ואשתו חיו לבד, ואחי רחמים ואמא חיו ביחד.

ש: איפה?

ת: הם גרו בחיפה ואחר כך עברו לראשון לציון, כי שם היו לאמא קרובי משפחה מחוץ לארץ, אז היא עברה לגור שם לידם.

ש: הבנתי שאח שלך [הגיע] לחיפה כי היו לו חברים שם. למה אמא הגיעה גם כן בהתחלה לחיפה?

ת: היא הלכה לבן שלה.

ש: אה, היא רצתה ... עם הבן שלה.

ת: לא היה לה לאן ללכת. אמא היתה אשה מבוגרת, מה תעשה איתה הסוכנות? שאלו אותה מי יש לה פה מהמשפחה, היא אמרה שהבן שלה שלמה. אז שלחו אותה אל הבן שלה.

ש: באיזו שנה אמא עלתה?

ת: אמא עלתה כמוני. נניח כמה חודשים אחריי. גם בשנת 44'.

ש: השאלה השניה היא לגבי ראשון לציון. היתה בראשון לציון קהילה סורית?

ת: לא. פשוט האחים שלה היו גרים שם.

ש: אז היו כמה משפחות סוריות?

ת: אני הכרתי שתיים, שלוש משפחות נניח. היו להם גם ילדים ... גרו בראשון. אז היא רצתה להיות עם כל המשפחה ביחד.

ש: אתה זוכר באיזו שכונה הם גרו בראשון לציון?

ת: אני לא מכיר את השכונה. אני יודע שזה היה ליד בית הכנסת הגדול. כשעולים מהתחנה המרכזית הישנה, ממול היה בית כנסת גדול בראשון.

ש: הראשי?

ת: אני חושב, כן. מצד שמאל למטה, איזה מאתיים שלוש מאות מטר, הם היו גרים. שם ...

ש: כולם ביחד פחות או יותר?

ת: כולם ביחד, כן.

ש: זאת אומרת כל המשפחות הסוריות גרו ביחד באותו...

ת: בערך, כן. כל משפחה ... רבע שעה הליכה אחת מהשניה.

ש: הם עדיין גרים בראשון?

ת: כן. אבל לא במקומות [שהם היו]. יש חלק שכן, ויש כמה שעברו למקומות יותר חדשים, אבל עדיין בראשון.

ש: אז יש שם כמה משפחות?

ת: כן. שתי משפחות שהילדים שלהן גדלו והתחתנו והם גרים שם.

ש: המשפחות האלה הן גם כן משפחות נח?

ת: לא. משפחת האמא זה ששון. הם חלבים. לא סורים [דמשקאים].

ש: אמא שלך חלבית?

ת: היא במוצאה תורכיה. אבל היא עברה לחלב ומחלב היא הלכה לדמשק.

ש: והיא ממשפחת ששון. אגב, מאותה משפחה של משה ששון ראש ההתאחדות?

ת: לא קשור. ששון מההתאחדות הוא לא מחלב. אני חושב שהוא...

ש: הוא דמשקאי.

ת: כן.

ש: זאת אומרת יש משפחות ששון גם פה וגם שם.

ת: כנראה, כן.

ש: אם כך אנחנו מגיעים אליך. אמא אומרת לך בערך בגיל חמש, שש – הנה איש. אתה הכרת אותו? הוא לא היה

ת: לא מהקהילה, לא.

ש: לא מהרובע היהודי בדמשק?

ת: לא. אני לא הכרתי אותו.

ש: כנראה שזה היה שליח או משהו, מברית או פעיל עלייה?

ת: יכול להיות. משהו כזה.

ש: אוקיי. מה קורה איתך מאז?

ת: בא הבן אדם הזה, לקח אותי. הלכנו הרבה ברגל, לא זוכר כמה.

ש: מיד התחלתם ללכת ברגל או שקודם נסעתם?

ת: לא. הלכנו ברגל עד אני חושב לבית הקברות של היהודים בדמשק. אני לא יודע איזה מרחק זה היה. אני גם לא זוכר, הייתי ילד. בכל אופן הלכנו עד לבית הקברות שם. ראיתי את המקום הזה, נשאר לי בזכרון.

ש: המצבות?

ת: כן. שם חיכתה לנו משאית והעלו עליה את כולנו.

ש: זאת היתה משאית צבאית?

ת: לא צבאית. רגילה עם ברזנט שסוגר מלמעלה ומאחורה. העלו את כל הילדים למשאית ונסענו.

ש: מי ליווה את המשאית? אילו אנשים? הכרת אותם?

ת: לא יודע. לא ראיתי. היה חושך מצרים.

ש: לפני זה יש לי שאלה. אתה אומר שאמא נשארה לבד בדמשק לסדר כל מיני עניינים, והיא הגיעה ארצה כמה חודשים לאחר מכן?

ת: נכון. אבל אם תרצה, יש לי סיפור יותר מעניין לפני זה. כשהבן אדם הזה בא לקחת אותי, אנחנו והמשפחה של אבא, היו שם גם הדודה שלי וסבתא שלי, היינו גרים באותה חצר. כשהם שמעו שבאו לקחת אותי לארץ-ישראל, הם התחילו להשתולל שם, לריב, לצעוק – אנחנו לא ניתן אותו שיעזוב אותנו. ש: למה?

ת: אני הייתי בן יחיד לאבא שלי. אמא התחתנה פעמיים. בעלה הראשון נפטר. בעלה השני היה אבא שלי. אני הייתי בן יחיד מאבא שלי. אז הם לא רצו שאני אלך לארץ-ישראל ככה לבדי כי אני בן יחיד. ... בשבילם, שאני אעזוב את הזה. אז הם צעקו, רבו עם אמא שלי, קללות וזה. וגם אני אמרתי להם – מה אכפת לכם אתם? אמרתי להם דברים לא יפים.

ש: רצית לעלות.

ת: לא שרציתי לעלות, אני באתי להגן על אמא. ראיתי שהם רבים איתה אז באתי להגן עליה. צעקו ורבו וקיללו וזה ... בא ... לקח אותי והלכתי איתו. העיקר, נמשיך בשיחה שלנו. נסענו באוטו, לא יודע כמה זמן ולאיפה. נסענו. אחרי כמה זמן הגענו לאיזה שהוא מקום, הורידו אותנו והתחלנו ללכת ברגל. מה שקרה לי שם בדרך, גם את זה אני לא אשכח. ראיתי כאילו ערמה של חציר גדולה, ענקית, בגובה שני מטר, לא יודע איזה גובה, שמזיזים אותה. כנראה שהפריעה לנו בדרך. ואני לא ידעתי מה זה. אמרתי מה זה יכול להיות דבר כזה ענקי? הייתי ילד. אחר כך, כשהייתי בקיבוץ וכל זה, תארתי לעצמי שזאת היתה חבילת חציר או לא יודע מה זה היה, וכנראה פשוט העמיסו, הזיזו את זה מהדרך כדי שלא יפריע לנו בדרך. אבל באותו רגע זה היה בעיניי כאילו...

ש: פלא.

ת: איך משהו כזה ענקי זה.

ש: זה היה פשוט על איזו עגלה או משהו.

ת: אני לא יודע על מה זה היה. פשוט הזיזו את זה.

ש: לאיזה קיבוץ הגעתם?

ת: אני חושב לאיילת השחר. אבל לפני זה, איך עברנו את הירדן? הכניסו אותנו לסירות ...

ש: באגם החולה אולי?

ת: לא בחולה. את הירדן.

ש: את הירדן העבירו אתכם בסירות?

ת: כן.

ש: למה? הוא היה

ת: הוא היה מלא מים. אי אפשר לעבור.

ש: הבנתי. באיזה תאריך עברת? אתה זוכר מתי עלית? זה היה ב-44' אמרת לי, אבל אתה זוכר באיזה

חודש?

ת: לא זוכר.

ש: חורף? קיץ?

ת: באמת שאני לא יודע. בכל אופן אני זוכר

ש: אתה אומר שהעבירו אתכם את הירדן בסירות?

ת: בשתי סירות, אני יודע, כל שלושה ארבעה ילדים בסירה.

ש: משכו עם חבלים מהצד השני?

ת: ... אני רק יודע שנכנסנו לתוך הסירה והעבירו אותנו ולקחו אותנו. הגענו לשם אני חושב לפנות בוקר,

משהו כזה בערך. אני זוכר רק שהלכנו, מי שהיה מהמשאית, הלכנו המון ברגל. לא יודע כמה. כל אחד

מהילדים סחב את השני.

ש: נתתם יד ביד.

ת: יד ביד, חפשי, הלכנו. הלכנו עד שעברנו את הזה, אני חושב שהגענו לקיבוץ איילת השחר לפנות

בוקר. אני זוכר שנתנו לנו אז לחם וריבה. אז לא ידענו מה זה לחם ... פרוסת לחם עם ריבה. לא ידענו מה

זה לחם. ... פרוסת לחם, היינו מה זה רעבים. אכלנו את זה כמו כלום. הם נתנו לנו לחם בריבה וכוס תה

וככה קיבלו אותנו.

ש: כשהיית באיילת השחר, אולי אתה זוכר, רשמו אתכם? אולי ניסו להחליף לכם את הבגדים.

ת: אני לא זוכר באמת אם הם ... את הבגדים. אני חושב שלא. אבל מה שכן, שם פגשתי אחרי יום יומיים,

לא זוכר כמה, אני ... שהיה ... זמן, יום אולי, לא זוכר כמה זמן. פגשתי קבוצה של עוד עולים שעלו

אחרינו באותה דרך, בערך באותו...

ש: המסלול.

ת: ראיתי שם את בת דודה שלי. זאת שהשארתי אותה בסוריה, שהיינו באותה חצר, הבת שלהם. היא

היתה יותר גדולה ממני. נניח אם אני הייתי ילד, היא אולי בת 12, 13. אולי יותר אפילו.

ש: מה היה השם שלה, אתה זוכר?

ת: כן. בערבית קראו לה אינסון. בעברית גניה.

ש: גניה מה?

ת: בסוריה, עוד לפני החתונה שלה, היא היתה ממשפחת חשכור.

ש: והיום?

ת: אחרי שהתחתנה קראו לה על שמו של בעלה, זה אהרן. גניה אהרן.

ש: אז פגשת אותה?

ת: שם פגשתי אותה. התחבקנו וזה. אמרה לי לא לפחד. חשבנו שנהיה ביחד. אחרי יום או לא זוכר כמה זמן שנשארנו שם, לקחו אותי ל... קיבוץ תל יוסף. אחר כך אני הבנתי למה לקחו אותנו למרכז הארץ פחות או יותר. מפני שהבריטים ידעו שמעבירים משם עולים, אז הם היו עושים חיפושים. ... שנישאר שם, אז הביאו אותנו לקיבוצים במרכז הארץ. למשל את אחי הגדול הביאו לשפייה. אותי העבירו אז, לא רק אותי, את כל הקבוצה שלנו, לקיבוץ תל יוסף.

ש: כמה הייתם בקבוצה? מה היה גודל הקבוצה?

ת: בסביבות 30 ילדים.

ש: וכל ה-30 ילדים

ת: הלכנו לתל יוסף.

ש: זאת אומרת מילאתם משאית.

ת: משאית, כן.

ש: מילאתם משאית של ילדים, ולתל יוסף.

ת: כן.

ש: מה עשיתם שם בתל יוסף?

ת: קיבלו אותנו באיזו שהיא צורה, אבל אני לא זוכר, כי אחרי זמן מסויים, לא זוכר אם זה נמשך [כמה] ימים או שבוע, לא זוכר כמה זמן, החליטו להעביר את כל הילדים שהיינו שם לקיבוץ אפיקים אני חושב.

ש: עברתם לקיבוץ אפיקים?

ת: אני לא.

ש: רק חלק מהם?

ת: כולם חוץ מאשר שלושה ילדים שהשאירו אותנו בקיבוץ תל יוסף.

ש: למה את שלושת הילדים האלה השאירו בתל יוסף? הייתם קטנים?

ת: לא. כולם היו בערך באותו הגיל.

ש: כולם היו בני 5, 6?

ת: פחות או יותר. בני 7, 8 גם. אבל בערך באותו גיל. זה לא בגלל זה שנשארו קטנים. אני לא יודע מאיזו סיבה. אנחנו מצאנו חן בעיניהם אז הם השאירו אותנו בתל-יוסף. אותי, יהושע קלאש ויוסף פרג'ון.

ש: יהושע קלאש, זה שהוא היום יושב ראש הארגון של יהודי דמשק סוריה?

ת: נכון. הם היו יותר גדולים ממני באיזה שתי כיתות.

ש: יהושע קלאש יותר גדול ממך?

ת: כן. הם היו אני חושב שתי כיתות יותר גבוהות ממני.

ש: אז נשאתם רק שלושתכם?

ת: כן.

ש: וכל האחרים, עשרים וכמה ילדים?

ת: הלכו אני חושב לקיבוץ אפיקים אם אני לא טועה.

ש: מה קרה איתכם בקיבוץ תל-יוסף?

ת: בתל יוסף לקחו אותי לאיזה, הורים אמצו אותי. היה ילד שהיה פחות או יותר בגיל שלי, לא יודע איך ... התחברנו ונהיינו חברים, אז ההורים שלו הסכימו לקבל אותי בתור ילד מאומץ.

ש: מה היה שם המשפחה?

ת: אהוביה. לילד קראו מאיר. היה בגילי, בכיתה שלי, היינו חברים.

ש: וקלאש ופרג'ון? גם אימצו אותם?

ת: אני באמת לא יודע. הם היו יותר גדולים, אני לא יודע אם אימצו אותם.

ש: אוקיי. אז אני מבין שלמדת שם בבית הספר היסודי. מיד קיבלת את הכל כמו כל ילד אחר בקיבוץ? איך התייחסו אליך מהבחינה הזאת? נתנו לך הכל? בגדים? אוכל?

ת: כן, נתנו לי בגדים, אוכל. הרי אז הקיבוץ, אני לא יודע איך זה עכשיו, שהילדים אוכלים עם ההורים בחדרים, אז לא היה דבר כזה. כל הילדים היו אוכלים בחדר האוכל. היינו כל הזמן ביחד, הילדים. היה שם כמו, לא חדר תינוקות, אבל חדר ילדים. בעצם את זה ... זה היה יותר מאוחר. קודם שמו אותי בכמו חדר תינוקות. עם מיטות עם סורגים גבוהים, כמו של תינוקות. שמו אותי במיטה כזאת והיינו שם. היתה שם מטפלת שקראו לה פועה נדמה לי.

ש: מה שחשוב זה שקיבלת את אותו יחס כמו כל הילדים. היית כאילו ילד של הקיבוץ.

ת: כן בטח. אפילו יותר. אם למשל הייתי רב עם מאיר ... ההורים שלו היו "הורגים" אותו ממכות, היו צועקים עליו. היו לו אח יותר גדול ואחות יותר גדולה ממנו. הוא היה הכי קטן. היו מרביצים לו מכות וצועקים עליו אם למשל מעליב אותי או אומר לי – לך מפה ... או משהו כזה, היו "הורגים" אותו. צועקים עליו ומרביצים לו.

ש: איך דיברת איתו? עברית הרי לא ידעת נכון?

ת: תוך זמן קצר מאוד, לא היתה לי ברירה ללמוד לדבר עברית. הייתי מוכרח ללמוד עברית אחת ושתיים.

ש: דיברו איתך עברית?

ת: כן כל מי שדיבר איתי זה היה רק בעברית. תוך תקופה קצרה מאוד אני כבר למדתי את העברית.

ש: אבל בשלב הראשון לא ידעת עברית?

ת: ודאי שלא. מאיפה אני יודע.

ש: איך דיברו איתך בשלב הראשון? מיד כשהגעת, בימים הראשונים? איך דיברת? איך אמרת שכואב לך?

ת: היו מדברים איתי עם הידיים – לך מפה לכאן ... איך דיברו איתי ... לא בערבית. ה... שלי היתה אומרת לי – בוא. ככה [עושה עם היד]. אז למדתי מה זה "בוא", מה זה "לך". לפי זה אני למדתי. ... חיכיתי שאני אלמד בכיתה בבית הספר בכדי שאדע עברית. אני למדתי מהסקרנות.

ש: בשלב הראשון אתה היית בעצם בגיל של כיתה א'?

ת: פחות אפילו אני חושב. לא יודע באיזו כיתה היינו. קראו לזה בית ילדים, עם המיטות עם השם של כל אחד. מה שיש לי פה לספר לך זה משהו קצת מצחיק. אחרי מה שסיפרתי לך באה אמא שלי מחוץ לארץ.

ש: היא באה לקיבוץ?

ת: היא באה לבקר אותי בקיבוץ. שלחו אותה לאחי שלמה. היא חיה איתו.

ש: בחיפה?

ת: כן. הם באו, רצו ... אותי בקיבוץ.

ש: מי הודיע להם שאתה שם בקיבוץ?

ת: כנראה מהסוכנות. אז הם באו לקיבוץ. אחי היה צריך לחזור לעבודה ואמא רצתה להישאר איתי כמה זמן. כמה ימים או לא יודע כמה זמן. אמרתי לה – אבל אמא, אין לי מקום איפה לשים אותך, אני יושב פה

ב... איפה אני אשים אותך? איך את תשני פה?

ש: כן.

ת: ... באיזה שהוא מקום, איזה חדר בקיבוץ, היו שם מזרון ומיטה.

ש: שאתה ואמא תוכלו לישון שם

ת: לא. אני ישנתי בחדר הילדים ולקחתי את אמא שתישן ...

ש: ארגנו לה מקום?

ת: כן. ... לה מקום שהיא תישן. ... היא לא יכלה להיות איתי. ... אני נמצא עם הילדים ...

ש: היא לא יכלה לטפל בך.

ת: היא לא יכלה. אני נמצא עם הילדים.

ש: לקחת אותה גם למאמצים שלך? הראית לה את המשפחה של המאמצים?

ת: אני באמת לא זוכר. אני חושב שלא. אולי עוד זה היה לפני שהייתי עם המאמצים, שהיא באה לבקר אותי.

ש: אז אם כך אני מבין שהיא הגיעה מיד אחריך?

ת: כן. זו לא היתה תקופה ארוכה. כן, אחרי תקופה קצרה מאוד היא באה אחריי. לא זוכר בדיוק כמה.

ש: אוקיי. אז אתה חי בקיבוץ בחברת הילדים ומתחיל ללמוד בכיתה א'.

ת: מתחיל ללמוד, א', ב'. היינו לומדים בבוקר ואחרי הצהרים היינו עובדים שעתיים כל יום, אם זה בקטיף, אם זה בגן הירק, אם זה בעידור, בכל מיני עבודות. אני אהבתי, רציתי להיות נהג.

ש: היית ילד, בן 6, 7.

ת: כן. זה כבר אחרי כמה שנים. הייתי בן 10, 12.

ש: רגע. אני רוצה להבין, כמה שנים היית בסך הכל בתל-יוסף?

ת: עשר שנים.

ש: אה, עשר שנים?

ת: כן.

ש: וכל השלב הזה שאתה מספר לי היית בכיתה א', ב', ג'?

ת: כן.

ש: אז היית כמו בן משפחה?

ת: כמו בן משפחה, כן, אצל המשפחה המאמצת. אבל לאכול ומקלחות למשל, לא ישנתי אצלם.

ש: היית בחברת הילדים.

ת: כן. בחברת הילדים שם היו מקלחות ... של הילדים, חדר אוכל של הילדים. רק מתי ש... אחרי ארוחת הערב היו הולכים לשעה שעתיים עם ההורים ובערב היינו חוזרים, ההורים היו מביאים אותנו בחזרה לבית הילדים.

ש: איך קראו לחברת הילדים? אתה זוכר?

ת: לא היה שם מיוחד. בית ילדים. זה לא היה של ... שבאו מחוץ לארץ. זה היה של ילדי קיבוץ.

ש: כן. היית ...

ת: הייתי איתם, עם ילדי הקיבוץ. אני חושב שלא הייתי עם יהושע ויוסף באותו בית הילדים. הם היו יותר גדולים ממני, אז לא הייתי איתם. אני בכלל לא יודע אם אימצו אותם בכלל, כי הם היו כבר כיתה של ילדים גדולים. אני לא יודע אם אימצו אותם.

ש: הבנתי. כשאתה היית בחברת הילדים, לא רצית להיפגש איתם, עם קלאש ופרג'ון? הייתם ניפגשים?

ת: אגיד לך את האמת, לא היה זמן בשביל להיפגש, לדבר או להיפגש. קודם כל הם היו יותר גדולים ממני. אני לא יכולתי להיות באותה חברה איתם.

ש: כן, אבל לא התגעגעת לדבר קצת בערבית איתם?

ת: אני התרגלתי תיכף

ש: למתכונת החיים.

ת: למתכונת החיים של הקיבוץ. אני אהבתי את זה, נמשכתי לזה, אהבתי את זה וזהו.

ש: אם כך אתה מגיע לגיל 12 נניח. עברת לחברת הנוער כבר?

ת: לא. נשארתי באותה חברת ילדים. מה שכן, מאוד אהבתי, אני בהתחלה הייתי ... למשל היו צריכים להביא חציר, חבילות קש או אספסת, לרפת או לאורווה, אז אני הייתי מביא עם העגלה ושני סוסים את האוכל מהשדה לרפתות ולאורוות. אחר כך לאט לאט הייתי הולך עם מישהו שהיה מביא את זה עם טרקטור. זה כל כך משך אותי הנהיגה. אמרתי שאני חייב את זה. בהתחלה היו נוהגים בטרקטור עם שני, היו הולכים ככה, אתה יודע, עם ידידות [הכוונה].

ש: טרקטור שרשראות אתה מתכוון?

ת: כן. היינו סוחבים את...

ש: הוא היה בצבע צהוב?

ת: כן. אחרי זה התחלנו לקחת את זה עם טרקטור עם גלגלים, עם הגה. היו נותנים לי לעבוד על טרקטור לבד, להביא את...

ש: בן כמה היית אז כשנתנו לך פעם ראשונה?

ת: לא זוכר בדיוק. 12, 13 אולי. הייתי נוהג ומביא את זהו. כל כך אהבתי את זה. בקיבוץ סמכו עלי והם ... אהבו אותי. אני ... את האהבה שלהם, של כל, היו מעריכים אותי. אגיד לך את האמת, אני לא הייתי

ילד ... להשתמט מהעבודה. כשהייתי הולך לעבוד באיזו עבודה הייתי עובד מכל הלב, אז נורא אהבו אותי. מי שהייתי צריך לעבוד איתו אהב אותי. אז לימדו אותי לנהוג על טרקטור. כשהייתי הולך ... עם זהו, הייתי עובד על הטרקטור הזה.

ש: אבל עד הקטע הזה החיים שלך היו כמו כל בן קיבוץ אחר. גם למדת וגם עבדת?

ת: כן. מה זה היינו עובדים? היינו ילדים. היינו למשל עובדים בקטיף עגבניות, לשים בארגז, אני יודע מה. זו לא עבודה ...

ש: שעתיים ביום?

ת: כן. כל יום אחרי הצהריים היינו עובדים שעתיים. לפני זה, כשהיינו עוד בבית הילדים, היינו ישנים שם אחרי הצהריים. אני זוכר שהיו מכריחים אותנו לישון אחרי הצהריים איזה שעתיים ואני בשום אופן לא יכולתי לישון.

ש: כי בסוריה לא

ת: לא הייתי רגיל לישון. לא יכולתי לישון אחרי הצהריים. הייתי מתחיל לדבר עם הילדים שלידי. המטפלת היתה שומעת, היתה באה, רואה שאני מפריע לילדים האחרים לישון. לקחה אותי על ידה. היא היתה שם מתקנת גרביים, מתקנת בגדים. היתה עושה לי לחם כזה שרוף

ש: טוסטים?

ת: כמו טוסט. הלחם הזה של הדיאטה. לחם שחור ששורפים אותו שנהייה כמו... אוכלים אותו אלה שחולים, לא משנה. העיקר, היא היתה שמה אותי לידה שלא אפריע לאחרים. אחרי שעתיים שהיו כולם מתעוררים הייתי קם והולך איתם.

ש: בסופו של דבר התרגלת לישון אחרי הצהריים?

ת: לא, אני לא התרגלתי לישון. עד ש... אחר כך, כשהתחלנו ללכת לעבוד שעתיים במקום לישון, כשהיו שולחים אותנו לעבוד שעתיים אחר הצהריים. מאז הייתי ... לכן בקיבוץ אהבו אותי. לא יודע איך הם הרגישו את זה עלי שמישהו ... גם בקיבוץ ... הנה עכשיו ... יהושע עלי, הרבה פעמים היו שואלים אותי עלי, מאז ... ילד שם, אז שואלים אותו עלי.

ש: דרך אגב, יהושע ו...

ת: יוסף פרג'ון הלך ... את בית השיטה, כי אז היתה הפרדה

ש: פילוג.

ת: בקיבוצים בין אחדות העבודה לבין מפ"ם, אני לא זוכר מה היה. הוא היה כבר בחור גדול, כנראה עם מפ"ם או שעם אחדות העבודה, לא יודע מה. אחרי זה הוא היה עם מפ"ם ורוב הקיבוץ היה אחדות העבודה. בבית השיטה היה רוב של מפ"ם. אז המפ"מניקים של תל יוסף עברו לבית השיטה ואחדות העבודה של בית השיטה עברו לתל-יוסף. יוסף עבר לבית השיטה. ככה הוא סיפר לי. אני הבנתי שבזמן הזה הוא עבר איתם. את זה יהושע סיפר לי. את זה אני כבר לא ידעתי, לא זכרתי מה שהיה. אני זוכר שבקיבוץ היו ממש צעקות באסיפות, היו מלחמות.

ש: אתה זוכר את זה?

ת: כן. לא רק בקיבוץ שלנו. זה היה בכל הקיבוצים הקטעים האלה.

ש: אם כך אתה חי שם עד איזה גיל?

ת: 16 אולי. משהו כזה בערך.

ש: וכל אותה תקופה התייחסו אליך בקיבוץ כמו אל בן שלהם?

ת: בטח. נורא אהבו אותי. בגיל 16 אמא ואחי היותר גדול ממני החליטו שאני צריך לצאת מהקיבוץ ולבוא לעזור בכלכלת הבית. ללכת לעבוד בחוץ.

ש: לפני שאתה ממשיך, בכל השלב הזה מאותה תקופה שנכנסת לקיבוץ ועד גיל 16 באו לבקר אותך?

ת: כן אבל לא הרבה. מדי פעם. הרבה פעמים אני הייתי הולך אליהם.

ש: אה, גם אתה נסעת?

ת: בטח. כל החופשים. למשל חופש חנוכה, חופש פסח. בחופשות הארוכות אני הייתי נוסע אליהם לחיפה. בסוף הייתי נוסע גם לראשון כי הם אחר כך היו בראשון. אז הייתי נוסע גם לראשון ... אני חושב שכבר עזבתי את הקיבוץ אם אני לא טועה.

ש: לא חשוב. בשלב הזה, מי נתן לך כרטיסי נסיעה?

ת: הקיבוץ. היה חבר הקיבוץ שהיה נהג אוטובוס. היה לוקח אותנו עד עפולה. מעפולה הייתי צריך לקחת אוטובוס אחר לחיפה. אז הייתי נוסע לחופשות אצל המשפחה שלי.

ש: הילדים בקיבוץ היו לפעמים מקבלים חבילות או משהו?

ת: לא. לא היו שם חבילות. זה לא ... מקבלים מחוץ לארץ. ... מקבלים ... את זה ביחד.

ש: לא, אני שואל, ילדים אחרים מחוץ לקיבוץ, חברות נוער ...

ת: לא היה.

ש: לא היתה בתל יוסף אף חברת נוער?

ת: היו בחורים בני 18, 20 ...

ש: יותר צעירים לא היו?

ת: לא.

ש: אתה לא זוכר שהיו?

ת: לא היו. לא שאני לא זוכר. לא היו.

ש: לא היו הבנתי.

ת: אני חושב שבאה אז חברת נוער מתורכיה בתום מלחמת השחרור, שנפל לנו בן מהקיבוץ. היינו שבעה ימים באבל בקיבוץ. לא היינו משחקים, לא היינו מדליקים רדיו. היינו ממש באבל כל הקיבוץ. וחברת הנוער הזאת הלכו לשחק כדורסל שם. אמרנו להם – מה אתם משחקים? יש אבל בקיבוץ. היה דגל שחור במקום דגל ישראל על חדר האוכל. אמרו – מה אתם ...? אנחנו יוצאים מחר למלחמה. אנחנו יודעים אם נחזור?

ש: כן.

ת: כנראה אצלם לא היה ... הם לא היו בקיבוץ. הם היו חברת נוער נפרדת. כנראה שלא היו כל כך ביחס כזה שמישהו נהרג מהקיבוץ שהם צריכים ...

ש: זה לא נגע להם אישית.

ת: נכון. היה לי גם כן איזה מקרה ... שיחקנו כדורסל ילדי הקיבוץ נגד חברת הנוער של התורכים. הייתי דוקא שחקן, ספורטאי טוב. הייתי בנבחרת הקיבוץ בהרבה דברים. כדורגל, כדורסל, אתלטיקה, קפיצה לרוחק. הייתי מצטיין. פעם שיחקנו כדורסל אנחנו והתורכים ... ביחד. בא תורכי אחד ואמר לי – למה מסרת ככה? למה עשית את זה ככה? אמרתי לו – אני נמוך, אני עוד ילד. אז הוא בא והעיף לי סטירה כזאת ... – למה אתה מרביץ לי? אז הוא אמר לי – אתה אומר לי "אני נמוך"? אמרתי – אני נמוך, אני לא מגיע. מה הוא חשב? אתה יודע מה זה "אני נמוך" בתורכית?

ש: לא.

ת: זה כוס אמכ.

ש: אה, כן? לא ידעתי.

ת: אחר כך התברר לי שהמילה הזאת שאני אמרתי לו, הוא חשב שאני מקלל אותו. ואני אמרתי שאני נמוך, אני לא מגיע, והוא חשב שאני מקלל אותו.

ש: נחמד.

ת: זהו. אחר כך, הגענו ... שאני מספר לך שאמא ... מה שקרה אחר כך, אמא ואחי עזבו את ראשון ובאו לשכונת התקווה.

ש: רגע, מתי אתה עזבת את הקיבוץ לפי דרישה של האמא? בגיל 16?

ת: כן, בערך.

ש: משם הלכת לאן? לחיפה?

ת: לראשון. גם שם לא הייתי הרבה זמן. אני לא זוכר כל כך את התקופה שהייתי בראשון. אני חושב, היתה תקופה...

ש: אני רוצה להבין משהו. אמא שלך ואחייך שחיו ביחד, לא קיבלו איזו דירה מהסוכנות או עזרה?

ת: שום דבר.

ש: שום דבר הם לא קיבלו?

ת: כלום. אחי היה ... חי עם אמא שלי. הראשון התחתן, אבל השני היה בחברת נוער כמוני, בשפייה. כשאמא באה מחוץ לארץ הוא חי איתה כי היא ... לשים אותה באיזה קיבוץ ... איזה שהוא מקום. היא היתה אשה מבוגרת יחסית. אחי הלך בשביל לחיות איתה.

ש: והיא לא קיבלה שום עזרה מהסוכנות בחיפה או משהו?

ת: שום עזרה הם לא קיבלו. כלום.

ש: אפילו לא מקום מגורים או משהו?

ת: לא, מה פתאום. כלום. שלחו אותה אל אחי שלמה, הגדול. אז הוא עוד לא היה נשוי. אחרי תקופה קצרה הוא התחתן, אבל אז הוא לא היה נשוי. היא חייתה איתו כמה זמן. אחר כך הם עברו לראשון, מה שסיפרתי לך, איפה שהיתה המשפחה שלה, קרוב למשפחה שלה. אז אחי ואמא באו לקחת אותי מהקיבוץ.

ש: אתה הסכמת?

ת: אני מצד אחד לא רציתי לצאת. מצד שני ראיתי את אמא שהיא במצב שקשה לה. כאב לי שאני לא יכול לעזור להם. לא היה לי אבא. אם היה לי אבא זה היה משהו אחר, אבל לא היה לי. אמא עבדה כל הזמן

קשה מאוד בשביל ... עוד בסוריה היה קשה מאוד להאכיל אותי ו... אותי גם. אז פה עכשיו גם כן, אתה יודע, ילד ואמא, זה בכלל.

ש: הוא קשור.

ת: קשור אליה ... אז אני הייתי באמצע. אמרתי שמה שיחליטו יחליטו. אחי בא ואמר לי ... את אמא. המזכיר של הקיבוץ גם כן ... שאני אעזוב. בא אחי ואמר להם – אתם יודעים מה, אתם לא רוצים ... שישארו פה. תיקחו את אמא שלו שהיא תחיה גם כן פה.

ש: כן.

ת: מה יעשו עם אמא שלי שהיא אשה מבוגרת בקיבוץ? לא מספיק להם ...

ש: בת כמה היתה אמא אז?

ת: 60 בערך.

ש: זה היה לפני כמעט 40, 45 שנה, לא?

ת: יכול להיות היתה בת 50.

ש: בוא נניח בת 40, 50, בסדר?

ת: כן.

ש: הם לא היו מוכנים לקבל את האמא?

ת: לא.

ש: אבל היא היתה יכולה לעבוד במטבח או

ת: לא רצו.

ש: לא רצו לקבל בשום תנאי?

ת: בשום תנאי. ככה אני הבנתי. הם לא רצו לקבל אותה. אחי אמר להם שאם הם רוצים שאני אשאר שישאירו גם את האמא. הם ידעו שאמא לא היתה יכולה לעזור להם כנראה באיזו עבודה. היא לא ... קיבוצניקית. היא תלך לעבוד בשדה? אני לא יודע מה היה החשבון שלהם. בכל אופן הם לא הסכימו ולא היתה להם ברירה, הם נתנו לי ללכת ואני הלכתי. באתי הביתה.

ש: התחלת לעבוד איפה שהוא? קודם כל איפה חייתם?

ת: אז הם עזבו את ראשון וקנו חתיכת אדמה בשכונת התקווה.

ש: מאיפה היה להם כסף?

ת: אחי שלמה הרי עבד בצבא, ואשתו עבדה ואמא עבדה גם כן אחר כך. גם אחי היותר גדול ממני עבד. היה להם קצת כסף, לקחו הלוואות מפה ומשם.

ש: הכל באופן פרטי אבל?

ת: באופן פרטי, כן. שום דבר לא היה משום ... הם קנו חלקת אדמה ובנו איזה בית עם שני חדרים ... בחדר אחד גרו אחי שלמה ואשתו, בחדר השני גרו אחי ואמא. אני גרתי איתם. כשעזבתי את הקיבוץ הם רצו שאני אעזור להם. אחי הגדול אמר לי שככה קשה לחיות. היה גם מטבח משותף והכל היה משותף, אז היה קשה ככה. אמר שהוא יבנה עוד קומה למעלה, הוא יגור למעלה ואנחנו נגור למטה. שיצאתי מהקיבוץ

היינו גרים בתקווה. אחי היה עובד אז במקווה ישראל, בפרדס. הוא סידר לי עבודה שאני אגש גם כן לעבוד שם בפרדס.

ש: במה? בקטיף?

ת: אם זה בחורף אז קטיף. אם זה בקיץ אז גיזום, עידור, השקייה. הייתה הרבה עבודה.

ש: ואתה עזרת. הכרת את העבודה.

ת: הכרתי את העבודה ובאמת זה שהיה אחראי שם נורא אהב אותי. אז הוא לימד אותי עוד מקצוע – את תיבות פרי ההדר היו שולחים, אנחנו היינו מכינים את הכל, עם הארגזים, והיו שולחים אותם לחוץ לארץ. היה לנו בית אריזה. אנחנו עשינו את הארגזים והיו שהיו אורזים בתוך הארגזים. אחר כך היתה באה משאית והיתה לוקחת את הארגזים שהיו כבר גמורים ושולחים אותם לנמל, לא יודע לאיזה מקום. בעל הבית בזמן הזה לימד אותי גם להיות נגר של תיבות פרי הדר.

ש: זה היה מקצוע מכובד?

ת: מכובד מאוד. למה? הארגזים היו כבר מוכנים. היית צריך רק לחבר את הארגז. איך אתה מחבר את הארגז? משני צידיו היו שניים כאלה מעץ, כאלה שמכופפים. לא זוכר איך קוראים לזה.

ש: עץ גמיש כזה?

ת: עץ כזה גמיש, כן.

ש: עם שרשים כאלה?

ת: לא. חתיכת עץ עבה כזאת וקשה, אבל...

ש: ... גמישה, כן הבנתי.

ת: אבל צריכים בכוח לכופף אותה. בכל צד של הארגז היו דופקים שניים שלושה מסמרים. היה צריך לעשות את זה אחת-שתיים שיספיק לאלה שאורזים, שיספיקו לעשות מהר את הארגזים. היה צריך לעשות, למשל המסמרים היו בגודל הזה בערך

ש: שני סנטימטר בערך.

ת: יותר גדול אפילו. אתה שמת את המסמר, במכה אחת היית צריך להכניס אותו עד הסוף, אתה מבין? בום, בום, בום. בכל הזה. לא כל אחד יכל לדעת את זה.

ש: לא המצאת איזה מכשיר שיעשה את זה?

ת: לא היה מכשיר כזה.

ש: בידיים עשית?

ת: רק בידיים היה. אז בשביל לעשות את זה מהר, להספיק את זה מהר, היה צריך

ש: והיית טוב בזה? מומחה?

ת: כן.

ש: כמה שנים עבדת שם?

ת: עבדתי שם עד שהלכתי לצבא.

ש: איפה היית בצבא?

ת: בצבא הייתי בגבעתי בהתחלה, גדוד 51.

ש: מתי התגייסת?

ת: ינואר '54.

ש: וכל התקופה הזאת אני מבין שההורים גרים בשכונת התקווה, שם אתם חיים.

ת: האמא, כן.

ש: אני מבין שהיו שם הרבה מאוד

ת: סורים, כן. היתה שם שכונה שלמה כולה סורים ...

ש: חלבים?

ת: אולי גם חלבים קצת, אבל הרוב זה סורים [דמשקאים].

ש: לבנונים היו?

ת: לא, אני לא חושב. הרוב היו דמשקאים. שמונים אחוז אולי. היו אולי קצת פרסים, תימנים. אבל הרוב

היו סורים.

ש: שם היית עד?

ת: עד שהתחתנתי. התחתנתי גם שם. הייתי שם איזה שנתיים אני חושב. גרתי עם אמא. אחי השני, שגר

למטה, התחתן גם כן, אז הוא בנה עוד חדר ועוד הול כזה. אז הוא היה גר שם ואני הייתי גר עם אמא ועם

אשתי אחרי שהתחתנו. אבל מה שקרה לנו אז זה היה, אני זוכר את הפעם הראשונה והשניה. בפעם

הראשונה זה היה בחורף. הייתי עוד בקיבוץ, באתי לחנוכה הביתה. פתאום באמצע הלילה אמרו לנו שיש

שטפון. נחל איילון עלה על גדותיו, הציף את השכונה, את הבית שלנו, אולי איזה מטר [גובה]. אלה היו מי

בוץ, לא מים נקיים, מי בוץ. אז בזמנו לא היו תנורים על חשמל. היה הכל על נפט. אם היה לך טיפת

אוכל או משהו, הכל נרטב יחד עם הנפט. הרס לנו את הרהיטים, את המיטות, את המזרונים. מכה קשה.

בהתחלה כולנו ברחנו מהבית. לא היה לנו איפה לחיות, איפה להיות. עד שהוואדי ירד בחזרה כמו שהיה

לקח כמה ימים. אני הייתי עוד בקיבוץ. זה היה '51 אני חושב.

ש: אז הגעת מהקיבוץ ישר לשכונת התקווה?

ת: כן. בראשון גרתי כמה זמן

ש: אולי לבקר.

ת: כן, רק לבקר. הייתי בא לבקר.

ש: מישוהו עזר לכם אחרי השיטפון?

ת: אני חושב שנתנו איזו תמיכה.

ש: מי?

ת: העירייה. אני חושב שנתנו, אני לא בטוח. הם נתנו אולי שמיכה שאנשים ישנו בבית הספר. בית הספר

היה מקום גבוה ... אז נתנו כמה שמיכות.

ש: מתי היה השיטפון השני?

ת: השיטפון השני היה כבר אחרי שאני התחתנתי. קניתי רהיטים חדשים, מיטה והכל. היה לנו שכן אחד,

כל רגע היה הולך ובדוק את הוואדי הזה. המים היו ... בא ואמר לנו – תרימו, תרימו. מה זאת אומרת

להרים? להרים את הדברים ... השיטפון שלא יתקלקלו עוד פעם הדברים. כל כמה זמן היה הולך ומודד

עם מקל אם עלה או ירד הנחל. פעם אחת הוא אמר – תרימו, תרימו ... מסוכן, הנחל עומד להישפך כל רגע. ובאמת אחרי כמה זמן הוואדי הוצף.

ש: מתי זה היה?

ת: '61, '62. אני התחנתני ב-'61, אז זה היה אולי ב-'62. שוב הלכו לנו כל הרהיטים עם המזרונים. מה שהיתה הבעיה פה שאנחנו היינו במקום נמוך. האמת היא שכשבנו את הבית לא היינו במקום נמוך. היינו נניח אפילו קצת יותר גבוה מהכביש ... מה שעשתה העיריה, כשעשו את הכביש, הם הרימו אותו באיזה מטר, מטר וחצי, לא יודע כמה. הרימו אותו הרבה. הרימו אותו, אז כל המים ירדו אלינו לתוך הבתים. לא רק הבית שלי, כל השכונה. מסכנים. ... בקומה שניה לא נפגע, אבל מי שהיה גר למטה ... האנשים מסכנים ...

ש: מה היתה התחושה שלכם אז באותה תקופה של השטפונות, מבחינת יחס השלטונות, העיריה? שמזניחים אתכם?

ת: אני אומר לך את האמת, בזמנו לא חשבתי על זה בכלל. מה עשינו? עוד פעם הבאנו, באו ההורים של אשתי ואנחנו עוד פעם לקחנו, היו צריכים עם אתים להוציא את הבוץ ... ככה ניקינו את הבית. הוצאנו את כל ה... התחלנו לשטוף אותם, לרחוץ אותם, לייבש אותם. לאט לאט הסתדרנו. מה שהלך הלך. לא היה שום ... שמגיע לנו מזה משהו. לא ידענו שבכלל מגיע לנו איזה משהו.

ש: אז אתה עבדת בפרדס.

ת: כן. היה שומר בשער. היה גדול, מבוגר קצת. היינו לוקחים את האוכל לעבודה בתיק. אני לא ידעתי, פעם אחת לקחתי, לא זוכר אם זה היה לימונים או תפוזים מהפרדס ... הביתה. איך שאנחנו יוצאים כל הפועלים השומר ראה שהתיק שלי נפוח. אמר לי – בוא הנה חבר. הלכתי אליו. אמר לי – מה יש לך בתיק? – יש לי קצת תפוזים, לימונים שמצאתי אותם על הרצפה לקחתי אותם ... אמר לי – תשפוך אותם פה. שפכתי אותם. פחדתי ממנו. למחרת אמרו לי כולם שבטח עכשיו יפטרו אותי כי מצאו אותי שאני גונב. למחרת אני הלכתי לעבודה כרגיל. בעל הבית שהיה לנו, קראו לו קפלן, הוא לא היה הולך ברגל, היה לו סוס. היה פרדס ענק. בשביל להסתובב בפרדס [להשגיח] על הפועלים, הוא לא היה הולך ברגל, היה רוכב על סוס ... הוא העריך אותי, אהב אותי. למחרת, כשבאתי לעבודה, כולם אמרו – בטח עכשיו הוא ישלח אותך הביתה ויפטרו אותך. אני הולך, אף אחד לא דיבר איתי כלום. כל יום בשעה שבע, כשהיינו הולכים לעבודה, הוא היה אומר – אתם תלכו לעידור, אתם לזה, אתם לזה. היה מחלק את הפועלים לעבודה. גם אותי שלח לאיזה מקום לעבוד. אחר כך באמצע היום בא אלי ואמר לי – מה שמעתי אתמול משהו? לקחת תפוזים בלי רשות?

ש: כן.

ת: הם היו נותנים לנו פעמיים בשבוע לקחת כמה קילו תפוזים. אמרתי לו – תראה, אני לא ... חשבתי מה אכפת לו. אמר לי – משה, אני ראיתי, זה היה קטוף. יש הבדל בין קטיפף לבין מה שאתה מוצא ... זה לא היה קטוף. אתה לקחת קטוף.

ש: כן.

ת: אני ראיתי את הפירות שהוא הביא לי אותם. אמר לי – אני מבקש ממך יותר אל תעשה את זה ... המשכתי לעבוד. אחר כך עוד פעם הלכתי, לקחתי תרמיל, ... בימים שאסור היה לנו לקחת. הייתי לוקח איזה פרי שהייתי רוצה, וזהו. הייתי עובר ליד השומר, היה אומר לי – בוא. אמרתי לו – שלום, ביי ביי. הוא היה בן אדם מבוגר, אני הייתי יותר צעיר ... מה הוא יכל לעשות לי? הייתי בורח ממנו. הייתי בורח לתוך השדות. הוא לא יכל להלשין עלי שברחתי כי אז יגידו – בשביל מה אתה שומר פה אם אתה לא יכול לשמור? לך הביתה.

ש: נכון.

ת: אז הייתי אומר לו שלום והייתי הולך. בשדות היה גם שומר על סוס. הוא היה גבר, בחור צעיר, אבל היינו חברים, הוא אהב אותי. הוא היה בא, מביא מהשדות ... או עגבניות או כל מיני דברים והיה מביא לי אותם.

ש: אז ככה חיית.

ת: ככה חייתי.

ש: עד היום אתה גר בשכונת התקווה באותו מקום?

ת: לא. אחר כך עברתי לרמת-גן.

ש: עם האשה?

ת: כן.

ש: למה דוקא לרמת גן?

ת: היה לי שם קרוב משפחה, אח של גיסתי. הוא ... שם דירה ברחוב הרא"ה 108. זה היה בשנת '63, '64. משהו כזה. היתה שם גברת שבינתיים ...

ש: היו שם עוד סורים?

ת: לא. כולם היו אשכנזים. אז עזבתי כבר את הפרדס, לא עבדתי עוד בפרדס. עבדתי אז בחלב. הייתי מחלק חלב לחנויות ולחלבנים. אז בזמנו היו עוד חלבנים.

ש: בתנובה?

ת: כן.

ש: גרת ברמת-גן?

ת: גרתי ברמת גן. שנתיים עבדתי בתנובה. כמה שנים גרתי ברמת-גן? שני האחים שלי, הגדול, זה שסיפרתי לך עליו, הוא נפטר ז"ל, אז אשתו עוד גרה בתקווה. אח שלי השני גר פה לידי. אבל כשאחי הגדול עוד היה גר שם, הוא אמר לי – תשמע, אתה הלכת כל כך רחוק לרמת גן, [צריך] לנסוע עם שני אוטובוסים. אם אתה לא בא לתל-אביב, אנחנו לא באים אליך לבקר.

ש: אז עברת לתל-אביב?

ת: לא הייתה לי ברירה.

ש: לאן?

ת: פה באזור נווה שאנן.

ש: רחוב נווה שאנן? אה, אתה גר פה ברחוב נווה שאנן.

ת: כן.

ש: היתה לך פה אז חבורה של...

ת: ... כולם היו פה יוצאי סוריה, אבל לא היה לי קשר עם אף אחד מכיוון שלא הכרתי פה אף אחד. עזבתי את תנובה כי הם ביטלו את... הם רצו לבטל את החלבנים, שלא יהיו יותר מחלקי חלב לבתים אלא...

ש: שיבואו לחנויות לקנות.

ת: כן. בהתחלה בהתחלה היו בקבוקים. אחרי זה הם העבירו את זה לשקיות. את השקיות הם חילקו לחנויות ולא היה צריך חלבנים. אני עבדתי אז עם אחי הגדול ... הם אמרו – אם אתם רוצים יש לכם פיצויים. אם לא תבואו תעבדו בתנובה, בכל-בו. אנחנו לא רצינו לעבוד בתנובה. אחי לא רצה לעבור. הוא אף פעם לא היה פועל. אחרי זה הוא ... עצמאי. פעם איזה מישהו, שכן שלנו שהיה גר ברמת-גן, היה מחלק בלונים של גז. הוא רצה למכור את הזכות שלו. הלכנו, קנינו את הזכות שלו על הגז, והתחלנו לעבוד אני ואחי ... גז.

ש: בסדר. יש לי שאלה – אתה מגיע מדמשק. שם הייתם מסורתיים פחות או יותר, שמרתם על הדת.

ת: אני לא ... כן, בהחלט שמרתי. היה לידינו, הבית שלנו פה והבית אחרי זה תיכף זה היה בית כנסת ...

ש: אמא או האחים הגדולים שלך לא כעסו עליך קצת שאתה הולך לקיבוץ, למקום שבו לא שומרים את הדת? על הרקע הזה לא היתה יריבות או לא אמרו לך?

ת: לא. הם לא היו כל כך, כל הסורים בעצם הם לא חרדים, הם לא זה. בוא נגיד שומרי מסורת, שומרים על החגים. אבל לא חרדים.

ש: הבנתי. אבל בשבת למשל לא עבדו בדמשק, נכון?

ת: לא, חס וחלילה.

ש: הגעת לקיבוץ, ראית שעובדים שם בשבת, נוסעים בשבת. לא הפריע לך?

ת: אגיד לך את האמת, אני התרגלתי לדבר הזה.

ש: לא היתה לך בעיה?

ת: לא היתה לי בעיה. לא הייתי ... הייתי כזה קטן. כמעט לא הבנתי בזה. לא היה לי בראש את ה...

ש: ואמא לאחר מכן, או האחים הגדולים, דיברו איתך על זה ששם בקיבוץ ...

ת: הם לא ידעו בכלל. קודם כל בשבת גם בקיבוץ לא עבדו. רק איפה שהיו מוכרחים לעבוד, לתת אוכל לזה. זה היו מוכרחים ...

ש: אז על הרקע הזה לא היתה שום בעיה בבית?

ת: לא.

ש: אף אחד, אמא או האחים הגדולים, לא ...?

ת: לא. אף אחד לא דיבר.

ש: עוד נקודה אחת, אתה אומר ששום מוסד ממשלתי לא עזר לאמא, אם זה בדיוק, אם זה בעבודה?

ת: בשום דבר לא.

ש: הכל באופן עצמאי לגמרי?

ת: כן.

ש: מה עם אחיך שהיה בקיבוץ?

ת: הוא היה במלחמת השחרור, גייסו אותו. אחרי מלחמת השחרור אמא באה והוא הלך וחי איתה.

ש: עזב את הקיבוץ?

ת: כן. הלך לחיות איתה. אני חושב שאז כל ... התפזרו. כל הזה שלהם ...

ש: כל החבר'ה שלהם שהגיעו מסוריה התפזרו?

ת: אני חושב, כן.

ש: באיזה קיבוץ הוא היה תזכיר לי שוב?

ת: שפייה ...

ש: טוב, אפשר לברר את זה. מה קורה עם החבר'ה האחרים שהיו איתך בקיבוץ? היו עוד שניים, נכון?

ת: מה קרה איתם?

ת: הם נשארו בקיבוץ.

ש: קלאש ופרג'ון נשארו בקיבוץ?

ת: כן.

ש: איפה?

ת: תל-יוסף.

ש: אמרת שהם עברו לבית השיטה.

ת: אחר כך סיפר לי יהושע כשנפגשתי איתו פה שהוא עבר לבית השיטה עם ...

ש: יחד עם פרג'ון?

ת: לא. יהושע לא עבר, הוא נשאר בתל-יוסף. רק הוא עבר, פרג'ון. ככה אני חושב כי ככה יהושע סיפר

לי. ... יהושע אז עזב ... ופרג'ון עבר לבית השיטה ...

ש: גם הוא נשאר בבית השיטה? הוא נשאר?

ת: עד עכשיו, כן. ככה אמר לי יהושע ...

ש: שאלה כללית אחרונה. למה לא נשארו רוב הדמשקאים בקיבוצים שאליהם הגיעו במסגרת עליית

הנוער והיו הרבה מאוד בכל ... למה הם לא נשארו בקיבוצים?

ת: אני חושב שחלק כן נשארו.

ש: כן, אבל מה עם הרוב?

ת: יכול להיות, באנו אז כולנו כילדים, באו המשפחות שלהם, ההורים שלהם, באו הנה, ורצו להיות ביחד.

זה דבר ... גם לי לא היה קל. הרבה פעמים שאני הייתי בקיבוץ, אני הרגשתי שחסר לי את אמא, חסר לי

את האחים שלי. ... שהילד שהייתי מאומץ אצל ... המשפחה שלו, כשהיה מעליב אותי, זה כאב לי.

ש: איך הוא היה מעליב אותך? מה הוא היה אומר לך?

ת: לך מפה, אתה לא אח שלי, אתה לא, אנחנו ... היינו ... ידידים עד ... רבים. זה היה מעליב אותי.

ש: ... עוד משהו חוץ מזה שאתה לא האח האמיתי שלו?

ת: לא היה משהו ... אבל ... הייתי מרגיש, הייתי ... אני אומר לך, עד כדי כך שההורים שלו היו

מרביצים לו מכות. ... עוד פעם דבר כזה, היו מרביצים לו. ההורים ...

ש: ... רצו להתאחד חזרה עם המשפחות שלהם?

ת: ככה אני חושב. לעזור להם. פשוט ... בלי משפחות. ילד רוצה לאבא ואמא שלו, לא?

ש: השאלה היא אם אחרים שעזבו שם סיפרו לך שזו היתה הסיבה?

ת: לא, לא. אף אחד לא היה

ש: אז זה מה שאתה חושב?

ת: כן, זה מה שאני חושב. אף אחד לא סיפר לי. גם אלה שעזבו לקיבוצים אחרים אני כבר לא דיברתי

איתם. אני גם לא מכיר אותם. ... יום, אני לא יודע כמה זמן תקופה קצרה מאוד שהיינו ביחד בתל-

יוסף. כשהם עזבו לאפיקים ... אולי יומיים שלושה שהיינו ביחד. אפילו פחות והם הלכו לאפיקים. ככה

שאני לא אני גם לא יודע מי הם היו.

ש: בסדר. אני מאוד מודה לך. אתה רואה, הראיון נמשך יותר משעה. יש מה לספר.

ת: יש מה לספר, בטח.

ש: אני מאוד מודה לך.

ת: ... העליה מסוריה. בסוריה לא ... מה לספר.

ש: את החלק שלך.

ת: מה שסיפרתי לך זה מה שקרה פה בארץ, לא בסוריה.

ש: מאה אחוז. זה מה שאני באמת...

ת: לא מה שקרה לי בסוריה ...

ש: מה שקרה לך פה זה מה שמעניין אותי. חידשת לי ואמרת לי

ת: אחר כך הייתי בגבעתי ב[גדוד] 51. ב-54 התגייסתי לצבא, הייתי בגבעתי.

ש: שירתת שנתיים וחצי, לא?

ת: כן. אבל באמצע השירות ... בגבעתי, עשו מזה...

ש: חרמש?

ת: חרמש.

ש: חיל רגלים משוריין.

ת: כן. אני עברתי לחטיבה שבע. כשהייתי עוד בגדוד 51 שלחו אותי לקורס צלפים. הייתי קולע בסיגריה.

מ-25 מטר הייתי מוריד סיגריה, בצ'כי, בלי כוונת. רובה צלפים. שלחו אותי לקורס צלפים. אבל אמרתי

לך שאני רציתי, אני הייתי מת להיות נהג.

ש: ולא נתנו לך?

ת: לא. אז כשהלכתי לקורס צלפים עשיתי שם בעיות, קונצים. שלחו אותי בחזרה לגדוד. ... הפלוגה שלי

התפרקה, גמרנו את השירות, כל אחד הלך, הפלוגה נשארה אמנם, אבל הרבה שם הלכו לקורס חובשים,

קורס זה, כל מיני קורסים.

ש: נתנו לך בסוף להיות נהג?

ת: בסוף עברתי קורס נהיגה.

ש: יפה מאוד. וככה גמרת את הצבא.

ת: לא. אחר כך כשהייתי כבר נהג, אמרתי לך שהם הפכו את הזה לחרמש, לשיריון. אז אותי העבירו לחטיבה שבע. בחטיבה שבע הם שמעו שהייתי בקורס צלפים אז שלחו אותי לסיירת. כי בצלפות אתה צריך לדעת ... גם לסיירת. אתה צריך להיות סייר טוב קודם כל ואחר כך להיות ... כי דבר ראשון צריך ... ואתה צריך להגיע לבד.

ש: ... סיירת של חטיבת שבע.

ת: כן. בסיירת חטיבה שבע נשארתי כל המילואים שלי עד שהשתחררתי אחרי מלחמת יום כיפור. הייתי יותר ... שנתיים וחצי שהייתי בסדיר, אחרי חודשיים בערך או חודש פרצה מלחמת סיני. אחרי איזה חודש בערך קראו לי לעוד שלושה חודשים ... בסיני. ... התחילו להזיז את כל הציוד ...

ש: אז יש לך היסטוריה של כל מה שקרה.

ת: עברתי את הפידאינים אחר כך.

ש: טוב, מר נח, הרבה תודה לך, יש לך היסטוריה מעניינת ויפה.